

20 anys sense Valerià Pujol

Un procés de reconstrucció narrativa

Hereva del simbolisme, de la negació de la narrativa psicoanalítica i del materialisme filosòfic, la prosa de Valerià Pujol és un viatge literari apassionant que va de la plasmació de la realitat desendregada a la aprehensió del relat com a eix de la cultura.

És probable que el pas d'un poeta a la prosa comenci quan els mètodes indirectes de la lírica per captar la veritat absoluta entren en crisi. Després de *Destinatari d'albes* (El Mall, 1980), potser el zenit de la seva obra lírica, Valerià Pujol comença a pensar que el seu univers de percepció poètica ha quedat excessivament constret en una estètica que, si bé formalment funciona per l'acostament que fa al pop i a la cultura de masses, literàriament s'allunya d'un lector fatigat pel devesall simbòlic dels poetes de la generació dels 70. Al seu llibre posterior, *Límito al nord només amb el teu sexe* (Oikos Tau, 1981) ja s'hi observa un cert allunyament de l'estricta suggestió significativa. Paral·lelament a l'edició d'aquest volum, Valerià treballa en la seva primera novel·la i, ho vulgueu o no, en la lluita aferrissada entre la construcció del relat i la captació metafòrica d'imatges, la primera va guanyant terreny a poc a poc, cosa que ja s'albira en alguns poemes del *Límito...*

Amb *Interruptus* (Edicions 62, 1982), un relat en què la brutalitat de la realitat s'imposa clarament sobre la narració, guanya el premi Documenta i el de la Crítica; però Pujol sap que és una experiència de curta volada. Convençut del que diu Robert Musil, que al món ja no existeix una simplicitat inherent a l'ordre narratiu, i deutor només del compromís amb el rigor literari de la seva obra, l'escriptor de Premià de Dalt enceta camins nous que, amb *Mantis i altres transformacions* (El Mall, 1983), el porten a la recerca del compromís entre el desconcert discursiu de la realitat i el ressorgir del relat com a estructura troncal de la cultura contemporània.

L'eroticisme, que a *Mantis* és un pràctic joc de miralls per esmortir el xoc entre realitat i narració, al llibre posterior, *Els conys saborosos* (Empúries, 1986), reeditat ara per Cossetà-

nia, és ja un element central que trasbalsa l'estàndard del gènere i dels lectors i que despista de tal manera la crítica que, simplement, se'n desentén i el qualifica a voltes de poc menys que joc trivial. Però el que ha fet Valerià és apropar la comoditat del relat al caos discursiu de la realitat a través d'un gènere literari de gran tradició.

De nou el rigor, l'experimentació en el límit i l'agosament intel·lectual i vital porten Valerià Pujol a anar unes passes al davant de la literatura, a l'ús, que llavors ja comença a ser controlada estèticament pels interessos comercials. Amb *Terra de crims* (Laià, 1987), el viatge del desordre real al relat construït fa un altre salt endavant incorporant-hi elements de la cultura popular: el gènere negre (o millor, una interpretació peculiar), i un llenguatge viu i ple de modismes. El procés de reconstrucció narrativa de l'obra de Valerià Pujol culmina amb la segona novel·la, *Palmira* (Eumo, 1991). El llegat simbòlic, materialista i psicoanalític, desemboquen en un compromís narratiu que obre les portes a la que hauria estat, sens dubte, una de les literatures sòlides del tombant de segle. La mort de l'escriptor fa impossible saber-ho. Però un text teatral pòstum, *Les portes* (Quaderns de Proa, 1998), a més del símbol del nom, és un senyal clar en aquest sentit.

Rafael Vallbona

El crit i la paraula entre nosaltres

Hi ha un eix que travessa tota la trajectòria de Valerià Pujol (Premià de Dalt, 1952-1992): el compromís de l'intel·lectual amb el món en què viu i amb la seva obra literària. Pujol sintetitza com ningú l'escriptor rigorós, al marge de qualsevol tendència de mercat, que sap que cada llibre nou és un graó en la seva evolució personal; però també la consciència cívica i política com a brúixola permanent.

En el nord que va guiar la seva vida hi ha el sindicalisme, en defensa dels drets laborals i els de l'escriptor, quan no estaven ni reconeguts. Va ser, a més, un

A dalt, Valerià Pujol amb la candidatura d'Iniciativa per Catalunya Verds a l'Ajuntament de Premià de Dalt. A sota, Ventura Ametller, Valerià Pujol i Lluís Racionero el 1986 en una presentació a la llibreria Robafaves de Mataró

membre històric dels primers temps de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC), que té els seus orígens a les trobades clandestines que es feien a casa seva, a Premià de Dalt; moments perillosos de multicopista al celler i Guàrdia Civil.

Hi ha el Valerià Pujol polític, l'intel·lectual que no vol viure amagat a la torre d'ivori, que combat des de la trinxera local, conscient que la lluita abasta un radi d'acció més gran. Ell és el personatge cívic que defensa, des de la cultura o la política, la identitat del seu Maresme on neix i viu. Si hi ha algú que creu i projecta el territori des del primer moment en què es comença a desplegar l'autogovern per tot el país, és ell.

Membre de la Comissió Polí-

tica Nacional (CPN) d'Iniciativa per Catalunya (IC), participa amb empena i tenacitat en l'arrencada d'aquesta formació política per la qual va ser candidat al Senat i regidor a l'Ajuntament de Premià. És el Valerià que viu amb intensitat el trajecte de la clandestinitat cap a la represa de la democràcia.

També hi ha el Valerià Pujol professor i mestre, el que transmet el coneixement literari des de les aules, el que provoca la necessitat d'escriure, de trencar les barreres de la repressió i accedir a un coneixement vetat i silenciats durant anys. El que va ser la seva feina quotidiana a l'Institut Jaume Almera de Vilassar de Dalt, cal afegir-hi l'activista cultural i literari, creant el Grup de la Font del Cargol,

promotor incansable d'incomptables propostes culturals, editor de llibres, organitzador de lectures de poesia...

En tots els seus camps de batalla en Valerià va ser, abans que tot, un gran seductor capaç de convèncer i arrossegar-te cap al nord ideològic que un món millor és possible si un s'ho creu i s'hi encamina.

Per tot això i molt més molts d'altres hi podrien afegir que encara queda, en els que el vam conèixer i seguir, una part del seu mestratge i convicció. Ens ha deixat el seu clam, que encara perviu implícit en el crit i la paraula que dona títol al seu primer llibre de poemes, publicat al 1973.

Albert Calls